

הקדמה

אבודות או אובדות?

מילון זה מציג כמה אלפי מובאות, שרובן ככולן גדלו מעיתונים עבריים שיצאו בירושלים בתקופה שאנו מכנים בשם "ימי תחיית הלשון". תקופה זו פותחת בשנות השבעים או השמונים של המאה התשע-עשרה ומסתיימת בשלהי מלחמת העולם הראשונה, עם חילופי השליטים בארץ-ישראל. המובאות ערוכות לפי מילות מפתח שהן מכילות, והמשותף למילות מפתח אלה – שהן אינן משמשות עוד בימינו. קראתי להן **מילים אובדות**, כדי לרמוז שאין הן אבודות, ואפשר שהן, או כמה מהן, יראו בעיני הקורא כה מלבבות או כה נדרשות, עד שלא יהסס להשתמש בהן גם בימינו. בתקופת התחייה החלה השאיפה להפוך את השפה העברית לישפה אופפת כול, היינו לישפה יחידה, או לפחות עיקרית, בפי דובריה, ובעלי שאיפה זו הרגישו היטב את המחסור החמור במילים נדרשות. אליעזר בן יהודה הסביר זאת בדברים אלה:

כל סופר הראוי לשם זה, [...] הוא מרגיש ויודע כל החסר בלשונו. [...] בהיות של מחקר מפשט עוד יכול הסופר לרמות את עצמו, לבחר מלים אחרות תחת הנצרכות לו באמת, והקורא אינו מרגיש כל כך את הדלות שבלשונו. [...] אך מי החפץ לכתב איזה דבר חכמה ומדע, ובפרט מי כמוני, המדבר עברית בבית עם הילדים כל הימים, על כל הענינים של החיים – הוא מרגיש בכל רגע חסרון מלים אשר בלעדן לא יתכן כל דבור חי. (המבוא הגדול, עמ' 13)

מוחיות ומחודשות

בחיפושיהם אחר מילים שנדרשו להם כדי לסמן בהן מושגים נדרשים שנתקלו בהם בחיים, החלו מחיי הלשון, ובראשם בן יהודה, לחפש מילים עתיקות שהיו גנוזות בספרים ישנים, ולהשתמש בהן הן במשמעותן העתיקה והן במשמעות נדרשת חדשה, שהיתה לרוב קרובה למשמעות שיוחסה למילה העתיקה. אלו הן מילים מוחיות. אך הם לא היססו להציע גם מילים חדשות, שקודם לכן לא נמצאו כלל בלשון. אלו הן מילים מחודשות, ובמקום אחר פירטתי כשמונה-עשרה דרכים לחידוש מילים או להחייאת מילים.

חלק מן המילים האובדות שנאספו כאן אכן יראו בעינינו מוזרות, מעט או הרבה. כך למשל, חידש בן יהודה את המילה **אבניה** כדי לכנות בה את מה שאנו קוראים בימינו מדרכה. מילה זו, **אבניה**, נולדה בעקבות מילה ערבית (חג'ריה) שבן יהודה הכיר. ביסודה של המילה הערבית עומדת המילה חג'ר, היא **אבן**. קל לראות כי בן יהודה קיבל את מבנה המילה הערבית, ואך החליף בה את היסוד חג'ר באבן. דוגמה אחרת שכדאי להביא כאן היא מילה שהמציא יחיאל מיכל פינס, ועשה זאת

בדרך מחוכמת ונפתלת מאוד. הוא ביקש תחליף עברי למילה הלועזית קילוגרם. היה לו ברור כי מילה לועזית זו מורכבת משני יסודות: האחד הוא קילו, שפירושה הוא אלף, והשני גרם, הוא המציין את יחידת המשקל הידועה. פניס ביקש לשמור את המבנה הקיים של המילה, ואך להמיר את שני היסודות ביסודות עבריים. כיצד? – לגרם מצא מילה עברית עתיקה, שאף היא סימנה יחידה, היא המילה גרה. אמנם זו יחידת כסף, אבל כידוע בימי קדם היו יחידות הכסף בעיקרן יחידות משקל, וכך קרא לגרם – גרה. ומה ייעשה לקילו? – כאן פנה אל הערך המספרי של האותיות. הסימן ל-1,000 הוא צירוף האותיות תת"ר. מה פשוט אפוא מלקרוא לקילוגרם – תתרגרה!?

אלו הן דוגמות למילים שבימינו עשויות הן אך להעלות שחוק של חיבה על שפתינו, וסביר שאיש לא יעלה בדעתו להשתמש בהן ברצינות. אך במילון תמצאו מילים ששימשו באותה תקופה והן שקופות וברורות – ואף על פי כן אין הן מצויות בשימוש בימינו, והן בחזקת 'אובדות' ולפיכך מצאו את מקומן במילון זה.

אכן ההחלטה איזוהי 'מילה אובדת' ואיזו מוכרת גם לדוברי עברית בימינו אינה החלטה קלה. ישא נא לי אפוא הקורא המשכיל, אם ימצא במילון זה גם מילים שלטעמו אין הן בגדר 'אובדות'. במקרים של ספק, לרוב אמרתי בלבי מוטב לכנוס מאשר לפטור.

כך למשל, בבסיס המילה 'פרלמנט' עומדת מילה שפירושה 'לדבר'. מי שיבקש לכוונת מוסד כזה במילה עברית יוכל אפוא לבקש לו ביטוי המכוון ל'דיבור'. אכן עגנון ב'ספר המדינה' הלך בכיוון זה וכינה את הכנסת בשם בית שפתותים, מונח שיש בו משום 'דיבור' אך הוא רווי ביותר משמץ זלזול. עם זאת, ניתן לאפיין את הפרלמנט לאו דווקא בעיסוק שעוסקים חברי הפרלמנט ב'דיבור', אלא במהותם של החברים בו. הפרלמנט המודרני עיקרו שהוא מורכב מנבחרים העם. המונח בית הנבחרים מכוון לכך: הרי זה בית (מוסד) שנתכנסו בו נבחרים העם. בן יהודה הציע ביטוי עברי אחר להמיר בו את המילה 'פרלמנט', והוא כיוון לתכונה אחרת של הפרלמנט: חברי הפרלמנט הרי הם באי כוח העם, שקיבלו ממנו ייפוי כוח והרשאה לדבר בשמו ולהחליט במקומו. ייקרא אפוא הפרלמנט בשם בית מורשי העם! לימים הומר בפיו ביטוי ארוך ומורכב זה בשם הקצר מורשון! מילה זו, מורשון, אף על פי שדומה כי היא מכוונת יותר מן האחרות להבעת עיקרו של מוסד זה, לא זכתה להיכלל בין המילים המשמשות אותנו היום בשפתנו, והיא בגדר 'מילה אובדת'.

מילה אובדת אחרת היא הפועל לחנחן. היא נגזרה מן הביטוי חן חן ששימש את בן יהודה, את משפחתו ואת חבריו, להבעת תודה. ביטוי חנני זה שהעמיד את לחנחן ואת חנחון (=אמירת תודה) נעלם מן השימוש. כן אבדה המילה נצבה, שפירושה 'עמידה על דעתו' ואין בה מבע של אי-שביעות רצון שיש ב'עקשנות'. גם הדור, שפירושה 'עיקול דרך', 'עקומה' בלשון ימינו, נדחקה ואיננה עוד בפינו. וכדאי להזכיר כאן את המילה שהוצעה כתחליף ל'גיטרלי', שהוא "לא עם ולא נגד", ובכך הוא לעלן! אין צריך לומר שגם זו היא 'מילה אובדת'.

מדוע אבדו המילים?

מילים יפהפיות אלה ואחרות, בין שחודשו בתקופת התחייה בין שנדלו אז מן הספרות העתיקה והוחיו, נעלמו מחיינו ואין אנו מוצאים אותן לא בדיבור, לא בעיתונות ואף לא בדברי סופרים. שאלה רבת עניין היא מדוע נעלמו מן השימוש מילים רבות שחודשו או הוחיו. או בניסוח אחר: מדוע מילה פלונית שחודשה אז קיימת עד היום בפי דוברי עברית, ובמה נשתנה גורלה מגורל מילה אחרת, שחודשה אף היא באותה תקופה, והיא נאה ומצלצלת יפה באוזנינו, ואף על פי כן לא שפר גורלה ואין איש משתמש בה, ואולי אף איש אינו מכיר אותה.

הרי באותה תקופה חודשו גם המילים הבאות: אדיב, אדיש, אכזבה, דגדוג, חמצן, חנוכייה, מטריה, מילון, מעדר, עגבניה, עיתונאי, פרווה, רציני, רשמי, שעמום, תערוכה ועוד מאות ואלפים. במה זכו אלה ועל מה נדחו אלה?

עלינו להודות כי קשה מאוד להשיב על שאלות אלה, ועל כל פנים אין בידינו איזה קנה מידה כללי שניתן לשפוט לפיו את מידת סיכויי של חידוש כלשהו להתקבל בציבור. לו היה בידינו קנה מידה לסיכוייה של מילה להתקבל – היינו שקודים לחדש אך ורק מילים המתאימות לקנה מידה זה. והרי גם חידושים מאוחרים, כגון חידושיה של האקדמיה ללשון העברית, או חידושי סופרים, משוררים, מתרגמים ואנשי צבא, לא כולם מתקבלים, וסקירות הראו שמידת ההצלחה של חידושים אלה אינה עולה על 50-60 אחוזים.

יחצ"נות למילים?

בכל זאת ניתן להבחין בכמה תכונות בולטות של מילה שחודשה ולשאול כלפי כל מילה ומילה אם תכונות אלה, או מי מהן, ליוו את חידושה או לא. קודם כול, חלק מן המילים המחודשות שלא נתקבלו, מתברר שהן לא הובאו כראוי לידיעת ציבור. בתקופתנו היינו אומרים – לא נעשתה להן פרסומת ראויה. גם אם אנו מוצאים מילה מחודשת שנדפסה באחד העיתונות – אם לא היה בה צורך רב, ובעיתון לא חזרו עליה פעמים רבות, היא מתה "מיתת עריסה", בטרם החלה לשמש ממש את הציבור. וכשם שחודשה היא, כך חידש עיתונאי אחר, או סופר אחר, מילה אחרת במקומה, וזו האחרונה נתמזל מזלה והטקסטים ששימשה בהם נפוצו יותר, הן בשל תוכנם, הן בשל בימתם, הן בשל מחברם. ואם זכתה מילה מחודשת למצוא חן בעיני מחבר אהוד ובעל שם, והוא החל משתמש בה ביד רחבה – מיד הובטחה הצלחתה.

'בני הגולה' ויושבי הארץ

שנית, באותה תקופה שאנו עוסקים בה ושואבים ממנה את 'המילים האובדות' ששימשו אז בארץ, שלהי המאה התשע-עשרה וראשית המאה העשרים, בלטו בין היהודים במזרח אירופה, ובמיוחד בערים הגדולות בה, קהילות של 'משכילים'. רובם היו 'חובבי ציון' ולימים – ציונים, ולרוב ניכרה בהם נטייה לתרבות עברית. משכילים אלה כתבו ספרים, הקימו כתבי-עת ואף ייסדו מוסדות חינוך שהעברית שימשה בהם, לפחות חלקית. מחדשי הלשון בארץ-ישראל התפתחו בנפרד מן המשכילים האלה, והיו

אֲבַחְנָק

לחולים. הצבי תרמ"ה, ט"ז, ס"ז, II

השם הערבי של העיר הזאת (רמלה בערבית חול) יראה לנו, כי אין נכונה בפי ה"תרים והחוקרים, אשר אבו *לאחד את העיר הזאת עם אחת הערים הנזכרות בכה"ק [...].

לונץ, מורה דרך בא"י וסוריה 1891, עמ' 92

[...] אך מסבות שנות לא אבה האדון נסים ברוך לקבל עליו את המשרה. הצבי תרמ"ה, י"ד, ס"ב, I

ולא אבה ביסמרק בדבר הזה, ויאמר כי [...]. הצבי תרמ"ה, ט', ל"ט, II

אָבוּב — צילינדר, גליל, אַצְטֶוֹנָה

גוף עגול חלול מתוכו כמו *שפופרת (Hohler Cylinder). הכת, XI

וחור בדסקה בתוך, ויצא ממנו צנור זכוכית ונטה הצדה ועלה ובא לתוך חור שני בשולי אָבוּב הזכוכית. הכת, 55

אֲבַחְמֵץ — חמץ

[ר' גם: יסוד החמצץ; אבחנוק]

[...] לפי דעת החכמים הנזכרים, מחשבה טובה מגדלת את כמות האבחנוץ שבגוף, וכל מחשבה רעה את כמות ה"אבחנוק המזיק להגוף.

הצבי תרס"א, ז', 24, II

נבקע צרור הגז; ואדים ארסיים, שחורים, זועפים נדפו, נדפו לאט [...] אבחנוץ נבלע בים הפחם [...] השקפה תרס"ג, א', 3, I

מחלת האדון יהוד מסכנה מאד, כמו הולך ורפה, והרופאים מתאמצים לחזקו באבחנוץ ודברים מעוררים הכחות [הניקוד במקור].

השקפה תרס"ג, י"א, 88, I

ואדים ארסיים, שחורים, זועפים נדפו, נדפו לאט. [...] אבחנוץ נבלע בים הפחם. שם תרס"ד, א', 3, I

ר': מלון ב"י;

סיוון, לל"ע י"ב, 69. (ושוב, על חידושי מלים,

עמ' צ"ה);

ויס, לל"ע י"ב, 235, 236.

אֲבַחְנָק — חנָק

[ר' גם: אבחנוץ]

[...] לפי דעת החכמים הנזכרים, מחשבה טובה מגדלת את כמות ה"אבחנוץ שבגוף וכל מחשבה רעה את כמות האבחנוק המזיק להגוף.

הצבי תרס"א, ז', 24, II

א — אחד

ר' דוגמה בערך: ספר; ערך.

אבִי — כמר, כהן

[ר' גם: כהן]

רק *מעמד איטליה הוא באמת רע, אבל גם זה לא כל כך מפני הוצאותיה על הצבא כמו מפני ריבוי אבותיה. הצבי תר"ד, ט', ל"ה, II

אבִי — יוזם, מחבר, מנסח, מי שהביא דבר לאויר העולם, מי שהציע הצעת חק

[ר' גם: בעל]

המכסים האלה הנקראים על שם אביהם *תעריף מקינלי" נעשה לטובת בעלי *בתי המעשה באמריקה שמהם *רב בנין סיעת הרפובליקנים.

האור תר"א, ה', ד', I

הן אמנם, מאיר בעצמו אינו מכשר לכתב כלי-כך יפה, אך אין ספק שהוא אבי המכתב, ומי שתקן לו את הסגנון — זה לא *יכפת כלל להשופטים.

הצבי תר"ד, ה', י"ח, IV

אבִי — בעלים (אֵב)

[ר' גם: אדונים]

[...] הושעה אדוני אסוף נא כל כשרונותיך והעלה רפואה למכבשי [...], והרופא מניע בראשו ואבי המכונה האומלל צועק במר נפשו, [...] וישמח אבי המכונה מאד וישקל על יד הרופא מכסת הדינרים אשר שאל [...].

הצבי תרמ"ה, י"ט, פ"ג, I

[*רופא" — כך הוא מכנה בהיתול את המכונאי.]

אבִי — הורה [אב או אם]

הורי התלמידים מתבקשים בזה לבוא אל אספת-אבות-התלמידים שתהיה ביום ג' כ"ג תשרי בש" 8 בערב בבית"ס לדון על ענינים שונים.

האור תרע"ה, י', 1, מודעה

אבד — בזבז

הרב הגדול [...] הצטער מאד על עזב הנער את התורה וילך לאבד את כשרונותיו במסחר [...]. השקפה תרס"א, א', 4, II

אבה — רצה, הסכים, החליט

זאת ראו בני אמסטרדם ויאבו לעשות *בית

[...] הרים וגבעות אשר מראה להם כמו רק תמול
כתבה האש בלעם, וסלעים גדולים מבוקעים אשר
דמות להם כמו גבעות מפוצצות ושבורות לשברים,
ואבני המריטה נפוצות לרוב על הארץ.
אב"י, ספר א"י, עמ' פ"ג

אָפֶר – חלק לחלקים, פֶּרק

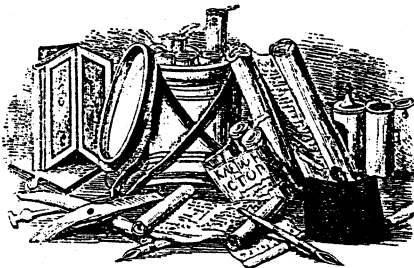
[...] עפו אותם הרגעים שאברתנו לאברים אברים.
I 3, תחרות תרס"ט, ל"ד, 3

אברגין – חציל

[ר' גם: בדינגין]
רוב זרעי הקיץ צריכים להזרע ב*מוקדם האפשרי,
בפרט ה*בדורה (טומט) והאברגין * (בדינגין).
[ר' גם: חציל פֶּערך תפוח אהבה].
II האכר היחודי, תרנ"ב, 36

אָבְרוֹן – עפרון

ואתה היית בא מדי יום ביומו אחרי הצהריים יושב
תחת ה*תותה עם ספרך ואברונך ארבע חמש
שעות רצופות. השקפה תרס"ז, ט', 5 II
בחנותי תמצאו כל צרכיכם ניד לכתיבה [...],
מעטפות ותיקים, קלפים וחוכית [...]. אברונים,
צבעים, עטים מכל המינים [...].
I הצבי תרס"ט, קכ"ה, 4

אגדה' – חבורה, קבוצה, כנופיה

[...] הודיעו כי כמאה איש יצאה אגדת אנשים
ותרמיליהם על *כתפותם ויבואו אל בעלי השדות
לבקש עבודה... הצבי תרנ"ד, א', ד', II
בסביבות "קארפדיה" *נפגשה פלוגת שוטרים

ר': מלון ב"י;
סיוון, לל"ע י"ב, 69. (ושוב, צ"ה);
ויס, לל"ע י"ב, 235, 236.

אבטוריטט – בר סמכא, סמכות

(רוס' avtoritet)

וכאשר נחקור את האבטוריטיטים הנ"ל מנין להם כל
הבקיאות הרבה הזאת?
הפועל הצעיר, חשון תרס"ז, II 5, 5

אביר הלב – רע-לב

ומרוב דחקות נטרפה דעת אשתי ומסרתיה לבית
המשוגעות הבנוי לתלפיות במקום פלוני אלמוני,
ובבואי לבקרה, בכתה וצעקה, כי לא תוכל לחיות
שם כי המשרת אביר הלב מכה אותה מכות נמרצות
בכל יום ואיננו נותן לה לחם לשובע וכלואה בכלוב
צר ושוכבת על הארץ בלי מצע...
I הפרוס תרס"ט, י"ח, 2

אבליגציה – אגרת חוב

ר' אובליגציה

אבן הבשן – אבן בזלת

[...] ואבן הבשן רבה מאד באדמתה עד באך נהר
ירמוך [...]. אב"י, ספר א"י, עמ' ב'

[...] ונתתן מסת אבן שחורה (אבן הבשן) דרך פיות
*הרי אש ותכס בעבר היירדן מזרחה את כל הארץ
[...]. [הנקוד במקור]. שם, עמ' פ"א

אבן המשחזת – אבן צר

[ר' גם: חלמיש]

תחת מעטה אבן הגיר רפוד יצוע אבן המשחזת
(אבן חול) החשוף רק ברגלי ההרים אשר על שפת
ים המלח מזרחה ונגבה בארץ אדום, וגם בהרי
הלבנון חשופה האבן הזאת במקומות מספר, וביתר
הארץ לא תראה כי אבן הגיר יכסנה כליל.
אב"י, ספר א"י, עמ' ע"ט

**אבני המריטה – שברי בזלת
המפוזרים על פני הארץ**

כויץ – שטף דם במוח

[ר' גם: כויצה; קויצה; כוצת העצלים] [...] פגעה בו מחלת הכויץ (שלאג) וכל צדו הימנית אבד התנועה וההרגשה, גם לשונו דבקה לחיכו, ויש תקוה כי לא יוסף עוד להטיל ארסו נגד היהודים והיהדות. חבצלת תרס"א, 23, קפ"ח, II

כויצה, קויצה – עוית

[ר' גם: כוצת העצלים; כויץ; הצטער] [...] אף אתה אמור לו כי לא כן הדבר, כי הפרכוסים האלה הם כויצה פשוטה *בסבת יציאת הדם. הצבי תרנ"ד, ב, ר, IV

[...] לא יוכלו להתאפק משתותו, [...] וסבלו מכאובים נוראים מקויצות הקיבה. הצבי תרמ"ח, ל, הוספה, ב, I

כוכב שבת – כוכב שביט

[ר' גם: זיק] התחיל להתגלות בשמי ארצנו ככב־שבת מה*כבוד הרביעי, ושמו לבדן. [...] שבת הכוכב *מתגדל מלילה ללילה. האור תרע"ה, ד, 3, III

כוללות – עדה, כולל

[ר' גם: כוללת] כבוד *פחת עירנו הודיע לכוללות האשכנזים כי [...] הצבי תרמ"ה, יט, פ"א, III

אחרי כי כל מכתבי *לכבודם ביחוד לא הועילו עד כה לקרב את השלום בין כוללות אשכנזים ובין ק"ק הספרדים [...]. חבצלת תר"ג, 11, פ"ב, I

כוללת – עדה, קהלה

[ר' גם: כוללות] [...] וממילא מובן הדבר שהיה נעשה חרבן עולמים לכוללת הספרדים [...]. חבצלת תר"ג, 11, פ"א, I

כונן' – יסד, הקים

[ר' גם: יצר; הכין; התכונן; נכון; תכונה'] [...] והיה הכסף בידם למשמרת [...] ולכונן *מעשה צדקה חדש אשר יהיה שם אשתו ה*נעדרה נקרא עליו להיות לה לזכרון. חבצלת תר"ג, 11, פ"א, I

באמריקה, ארץ הקדמה, החלו לכונן בכל רכבות

ה*מדינות המאוחדות *סחרחוק לכל *עגלה.

השקפה תרס"ג, א, 2, II

*מחבר הנגינות הגרמני, [...] *זומם לכוון בידושלם *בית חזיון. הבית יהיה פתוח בעונת ה*ספרים [...]. הצבי תר"ט, ל"ב, צ"ז, I

ור' דוגמות נוספות בערכים: אמתאיז; בית חזיון; בעל כסף; הורמנא / פלשת / רשותא; זָמם; חרוש אבן / מעשר / יצר פסל; כסף קדימה / נספח על; למאה / תבואה; ואלי / שר המלאכות הכלליות; מניע של רוח; מתאחו.

כונן' – כּוֹן

וכן הלכו הלאה עד בואם לפני בית התפלה אשר לה *מקלט; אך לא כוננו את צעדיהם שמה, רק ירדו למטה אל *בית הקברים אשר לראשי *בית המקלט. חבצלת תרס"ב, 1, ד, I

כונן' – הכין, יצר

[...] מכוונת התפירה והקיטור מכוונות עשרת אלפים כתנות במשך הזמן הנדרש לפנים לתפירת כתנת אחת. הצבי תרמ"ט, י"ד, ב"ד, II

בית מלאכה של בנק והתכת *מתכיות ל' שטין בונה ומכוון ביפו מכוונות שמן [...].

השקפה תרס"ג, א, 8, מודעה

כופת – מענין

[ר' גם: כפת; תשעית]

בגליון הזה באה ראשית מאמר כופת מאד של הפרופיסור יוסף הלוי [...]. האור תרנ"א, ט"ז, נ"ט, I

להשוואלים בדבר המלה "כופת" ("מאמר כופת" וכדומה) שהשתמשנו בה פעמים אחדות. המלה הזאת היא בינוני פועל מהמלה "איכפת" שבתלמוד [...] ב*משמעת המלה הכל מסכימים שהיא מכוונת להמלה איִנְטֶרְס בלעז: [...] איך נתרגם הרעיון הזה בעברית? [...] *משמעת המלה הזאת מכוונת למושג אינטרסנט, ונתנו לה צורה בבנין הקל, לאמר: ספר או מאמר כופת, לאמר שאיכפת לי לקרא אותו [הניקוד במקור].

שם, שם, י"ז, ס"ט, III-I

פּוֹצַת הָעֲצָלִים – צפדת

[ר' גם: כויצה; קויצה; עצל; כויץ]

דר' קוך מצא *רפואה למחלת הדפתרית וכוצת העצלים (תיאנום [צ"ל: תיתאנוס] בלעז).

האור תרנ"א, ח, ד, I

כותב¹ – פֶּתָב, מחבר

[ר' גם: מאמרן; סופר; סופר עתונים²; מודיע (ב)עתון]

הכותב המודיע הדברים האלה להצפירה אומר: פני האנשים העובדים האלה הפיקו שמחה וחדווה [...] הצבי תרביד, א', ד', II

בחבצלת *עלה כ' נדפסה "תשובה נצחת" על מאמרי "בה"ס והחדר" אשר נתתי בהצבי הכותב *הסתתר. חבצלת תר"ס, 24, קע"ט, I

[...] ושמה התראיתי עם כותב הראשי ל*קיימיקאם יפו, ואמר לי כי [...] יחקרו וידרשו היטב אם אמת כי ה' גולדמאן הוא הכותב הראשי ב*העלה החבצלת [...]. שם, 25, קפ"ז, I

כותב² – כותב בקשות או מכתבים לפי בקשת לקוחות

מלאכת ידיהם [של חולים בביה"ח]: [...] *משורר א', [...] צוקער בעקער שנים, גנן 1, כותב 1 [...]. חבצלת תרל"ד, 8, נ"א, III

כותב גלילות ארץ – גיאוגרף

[...] כל כותבי גלילות ארצנו בכל הלשונויות וגם בלשונונו. הסופר המובהק [...] ר' יוסף שוארץ ז"ל החליט בפשיטות כי "עין רגל" הוא הבאר העמוק [...] "ביר יואב". הצבי תרנ"ד, ט, ל"ו [מודפס: ל"ד], I

כזב – הפריך, סָתַר

[ר' גם: הכויב, פּכח, נָכַר] הגרמנים רוצים לכזב את דבריהם של האנגלים שאמרו שהים חפשי ואין כל סכנה נשקפת על פני מימיו להאניות האנגליות. האור תרע"ה, ג, 3, I

כזו – מתביש, חושש

אודה ולא אבוש, כי קשה עלי להכנס אתם בדברים, כי לבי מהסס וכזו מפניהם ואיננו גס בם [...]. הצבי תר"ס, א', א', II

כח¹ – יכלת

[ואילו יכלת = אפשרות, ר' שם.] [...] ומהראוי לחוס עליה [אשה עגונה] כל אחד לפי כחו, כי מיזחסת היא. האור תרנ"ג, י"ב, מ"ז, III

וגם ב*ספרים חזיוניים – או לדבר בלשונם – ספרי הספרות היפה – לא *פועלים וכוחותיהם,

לא הסיבות ו*מסבביהם, לא *חזיונות החיים באמת יקחו לבכם כי אם השפה [...].

הצבי תרנ"ד, א', ב', II

כח² – יפוי כח, זכות לפעול בשמו של אחר

כארבע עשרה שנה עברו על עדתנו באין סדרים, באין רב, באין משגיח ודורש בעניני הכלל. והנה עתה התעוררו בני עדתנו ויבחרו להם "שבעה טובי העיר" (מה שמותיהם? – העורך), ויתנו להם כח והרשאה להתעסק בעניני העדה ולמנות רב ומר"ץ עלינו. האור תרנ"א, ט"ז, ס"ג III-III I

כח הרשאה – רשיון

כי כל איש ישראל לא יוכל לעשות שום *מלאכה עד אשר יגמור מקודם ארבע מחלקות בשפה הרומנית [...] ואחרי כל זה ישיג כח הרשאה מאת המיניסטרוים. חבצלת תרס"ג, 2, ט"ז, I

כח לב – רצון

כח לב אתכם, אבל הכסף בידי אחרים ואין אנו מאמינים כי בראשית פעולתכם ישפע לכם די חנוך ילדים רבים. הצבי תרמ"ז, ד', י"ג, II

כח המושך – כח משיכה

[...] כי בעת הזאת כוח המושך של הגרמים העצומים האלה יחזק [...] הכל לפי חזק כח המושך ופעולתו [הניקוד במקור].

הצבי תר"ס, א', ב', I

כח (ה)מניע – מנוע, דלק, כח

(בפיסיקה)

המים ילקחו במעץ פואר ובמעץ עין-פי'ארה, [...] בהיות שפני המים האלה נמצאים חמש מאות *מתר מתחת לפני קרקעיתה של ירושלם, יעלו את המים עד הנקודה ה*יתר גבוהה שבירושלם, על ידי כח המניע. הצבי תר"ע, ג', 1, II

ה*תשמיש ב*אוייר הנוזלי ככח מניע יביא מהפכה גדולה, עצומה, ב*חרשת המעשה.

הצבי תר"ס, ל"א, צ"ד, II

הקָטֶר הראשון אשר ראתה הָיָה הָיָה בְּ*הַיְוִית המנוחה ויוציאהו הפֶּחַ הַמְּנִיעַ אל הַיְוִית התנועה. הכת, 1